Gedragscode eerlijke handelspraktijken

Quick-scanevaluatie

C. Martijn van der Heide, Coen P.A. van Wagenberg en Lucas O. Judge

LEI
WAGENINGEN UR

Gedragscode eerlijke handelspraktijken

Quick-scanevaluatie

C. Martijn van der Heide, Coen P.A. van Wagenberg en Lucas O. Judge

Dit onderzoek is uitgevoerd door LEI Wageningen UR in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Beleidsondersteunend/Kennisbasis/Wettelijke Onderzoekstaak onderzoeksthema 'Agro-economie, markt en handel' (projectnummer BO-20-019-037-LEI).

LEI Wageningen UR
Wageningen, februari 2016

REPORT
LEI 2016-022
ISBN 978-94-6257-729-9

LEI
WAGENINGEN UR

Heide, M.C. van der, C.P.A. van Wagenberg en L.O. Judge, 2016. *Gedragscode eerlijke handelspraktijken; Quick-scanevaluatie.* Wageningen, LEI Wageningen UR (University & Research centre), LEI Report 2016-022. 26 blz.; 0 fig.; 0 tab.; 8 ref.

Om eerlijke handelspraktijken te bevorderen, is er in de agrofoodsector en in de sector mode, textiel en schoeisel gewerkt aan het opstellen en implementeren van een gedragscode met mogelijkheden voor geschillenbeslechting. Daartoe is er binnen de twee sectoren door een stuurgroep een pilot opgestart. Gedurende de looptijd van deze pilots (2 jaar) hebben de twee stuurgroepen geen klachten ontvangen over oneerlijke handelspraktijken. Beide stuurgroepen benadrukken dat naar hun idee de gedragscode een louterende werking heeft. De algemene perceptie is namelijk dat de gedragscode bedrijven bewuster heeft gemaakt van (on)eerlijke handelspraktijken. De stuurgroep van de agrofoodsector staat, hoewel niet unaniem, welwillend tegenover een vervolg van de pilot, in tegenstelling tot de stuurgroep van de sector mode, textiel en schoeisel. Laatstgenoemde stuurgroep is voorstander van het in de ijskast zetten van de huidige pilot en op afroep beschikbaar stellen bij advies van de brancheorganisaties. Beide stuurgroepen zijn geen voorstander van extra wet- en regelgeving op dit terrein.

The agrofood sector, and the fashion, textiles and footwear sector have been working towards the drafting and implementation of a code of conduct with possibilities for dispute resolution in order to promote fair trade practices. Steering groups from within each of these two sectors started a pilot in order to achieve this. For the 2 years that these pilots were running, the two steering groups did not receive any complaints about unfair trade practices. Both steering groups emphasised that they determined that a code of conduct does have an edifying effect. The general perception is that the code of conduct made businesses more aware of fair trade and unfair trade practices. The steering group from the agrofood sector, although not unanimously, is sympathetic towards a continuation of the pilot which is in contrast with the steering group from the fashion, textile and footwear sector. This steering group supports putting the current pilot on hold and to make it available on demand if the branch organisations advise its usage. Both steering groups do not support extra legislation in this area.

Trefwoorden: handelspraktijken; agrofoodsector; sector mode, textiel en schoeisel; perceptieonderzoek

Dit rapport is gratis te downloaden op http://dx.doi.org/10.18174/370100 of op www.wageningenUR.nl/lei (onder LEI publicaties).

© 2016 LEI Wageningen UR
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E informatie.lei@wur.nl,
www.wageningenUR.nl/lei. LEI is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

LEI hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2016
De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Het LEI aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

LEI 2016-022 | Projectcode 2282700191

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

Woord vooraf **5**

1 Inleiding **6**

1.1 Achtergrond en probleemstelling 6
1.2 Doelstelling en onderzoeksvraag 7
1.3 Aanpak 7
1.4 Leeswijzer 8

2 Gedragscode eerlijke handelspraktijken: korte beschrijving van de twee pilots **9**

2.1 Sector agrofood 9
2.2 Sector mode, textiel en schoeisel 12

3 Uitkomsten interviews **15**

3.1 Sector agrofood 15
3.2 Sector mode, textiel en schoeisel 19

4 Conclusies en samenvatting **23**

Literatuur **25**

Woord vooraf

Ondernemingen in alle sectoren van de Nederlandse economie kunnen worden geconfronteerd met oneerlijke handelspraktijken. Voor twee sectoren, namelijk de agrofoodsector en de mode, textiel en schoeiselsector is het bevorderen van eerlijke handelspraktijken via zelfregulering getoetst. Hiertoe is in beide sectoren een pilot gestart, waarbinnen een gedragscode met mogelijkheden voor geschillenbeslechting is opgesteld. Betrokken partijen uit de twee sectoren die met de gedragscode meedoen, zullen zich moeten conformeren aan tien beginselen van goede handelspraktijken. Daaraan gekoppeld is een systeem van handhaving, geschillenbeslechting en monitoring. Beide pilots zijn gestart in het najaar van 2013 en concreet opgepakt door een stuurgroep binnen de desbetreffende sector, bestaande uit vertegenwoordigers van brancheorganisaties.

Het ministerie van EZ, die de twee pilots heeft gefaciliteerd, heeft LEI Wageningen UR gevraagd de leden van de twee stuurgroepen via interviews te bevragen naar hun ervaringen met de pilots. Dit evaluatierapport vormt de weerslag van dit perceptieonderzoek.

Vanuit het ministerie van EZ is dit project op constructieve wijze begeleid door Larissa Ensink, Jurian Muller en Eelco Ronteltap. Daarnaast hebben de onderzoekers baat gehad bij de inspirerende discussies die met Jasper Dalhuisen en Henk Riphagen (beiden eveneens van het ministerie van EZ) over het onderwerp zijn gevoerd. Binnen LEI Wageningen UR zijn Hans Dagevos en Ruerd Ruben geconsulteerd – zij hebben de interne review van dit rapport verzorgd. Tot slot was dit onderzoek niet mogelijk geweest zonder de bereidheid van de stuurgroepleden om hun visies, meningen en ervaringen met de onderzoekers te delen. In alfabetische volgorde zijn dit Murk Boerstra (FNLI), Jeroen van Dijken (VGT/VGS), Femke den Hartog (INretail), Marc Jansen (CBL), Klaas Johan Osinga (LTO Nederland), Jef Wintermans (MODINT) en Maurice Yocarini (VIVO). Alle begeleiders en betrokkenen willen we vanaf deze plaats hartelijk danken voor hun bijdrage aan en betrokkenheid bij het onderzoek.

Prof. dr. ir. Jack (JGAJ) van der Vorst
Algemeen Directeur SSG Wageningen UR

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en probleemstelling

Het bevorderen van eerlijke handelspraktijken is regelmatig onderwerp van maatschappelijk en politiek debat (zie onder andere Van der Zeijden *et al.*, 2009; Ministerie van EZ, 2009; 2010; Kamervragen vergaderjaar 2012-2013). Op 26 september 2012 heeft de minister van Economische Zaken (EZ) de Tweede Kamer toegezegd om, in aanvulling op eerdere onderzoeken, te zullen onderzoeken of de bestaande regelgeving en de zelfregulering die wordt nagestreefd, voldoende zijn om oneerlijke handelspraktijken tegen te gaan. Het SEO-rapport *Oneerlijke handelspraktijken. Voldoet bestaande (zelf)regulering?* beschrijft de resultaten van dit onderzoek (Baarsma en Rosenboom, 2013). Hieruit blijkt dat het civiele recht en het mededingingsrecht in Nederland ontoereikend zijn om oneerlijke handelspraktijken tegen te gaan. Mede op basis van dit rapport is de minister van mening dat zelfregulering als aanvulling op de bestaande regelgeving de aangewezen weg is om oneerlijke handelspraktijken tegen te gaan.[1]

Voor twee sectoren, namelijk de agrofoodsector en de mode, textiel en schoeiselsector, heeft de minister van EZ toegezegd het bevorderen van eerlijke handelspraktijken via zelfregulering te toetsen. Er is gekozen om in beide sectoren te gaan werken met een gedragscode met mogelijkheden voor geschillenbeslechting. Dit is in de vorm van een pilot concreet opgepakt door een overleggroep (stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van brancheorganisaties) binnen de desbetreffende sector. Het ministerie van EZ heeft dit proces gefaciliteerd.

De pilot voor de agrofoodsector is van start gegaan op 16 september 2013, tegelijkertijd met het Europese initiatief dat zich op deze sector richt. De pilot voor de sector mode, textiel en schoeisel is begin november 2013 van start gegaan. De stuurgroepen van deze pilots zijn verantwoordelijk voor de voortgang van de pilots. In de stuurgroep voor de agrofoodsector zijn het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL), Federatie Nederlandse Levensmiddelenindustrie (FNLI) en de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO Nederland) vertegenwoordigd. In de stuurgroep voor de sector mode, textiel en schoeisel zitten vertegenwoordigers van MODINT (de ondernemersorganisatie van fabrikanten, importeurs, agenten en groothandelaren van kleding, modeaccessoires, tapijt en textiel), INretail (de brancheorganisatie voor winkeliers in de wonen-, mode-, schoenen- en sportbranche), de Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Textiel (VGT), de Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Schoenen (VGS) en de Vereniging Importeurs Verre Oosten (VIVO). De opzet van de pilots is dat er een zelfregulerend instrumentarium wordt ontwikkeld, waarbij wordt afgesproken dat partijen zich vrijwillig conformeren aan de gedragscode eerlijke handelspraktijken.

Eerder zijn door de minister al de eerste bevindingen van de twee pilots naar de Tweede Kamer toegestuurd (Ministerie van EZ, 2014), gevolgd door een voortgangsrapportage (Ministerie van EZ, 2015). De pilots hadden een looptijd van twee jaar, en zouden worden afgesloten met een evaluatie.[2] Aanvankelijk zou de stuurgroep de evaluatie zelf doen, mogelijk door middel van een enquête onder bedrijven. Inmiddels is besloten deze evaluatie via een quick scan uit te voeren, door de betrokken leden van de twee stuurgroepen via interviews te bevragen naar hun ervaringen met de pilots. Zo beschouwd is dit geen evaluatie in de zin van het aan de hand van objectieve criteria bepalen van de mate waarin de pilots hebben bijgedragen aan de realisatie van vooraf geformuleerde doelstellingen, maar is dit een evaluatie gebaseerd op perceptieonderzoek.

[1] Het blijkt evenwel moeilijk een eenduidige definitie te geven van het begrip oneerlijke handelspraktijken. 'Of een handelspraktijk eerlijk of oneerlijk is, is niet op grond van objectieve criteria te bepalen', aldus Baarsma en Rosenboom (2013, p. 1).

[2] In eerste instantie zou eind 2014 een eindverslag uitgebracht worden over de toepassing van de gedragscode, maar besloten is de pilots met een jaar te verlengen (zie Ministerie van EZ, 2015).

Het ministerie van EZ heeft LEI Wageningen UR gevraagd deze interviews af te nemen. Dit rapport vormt de weerslag van de afgenomen interviews. Aanvullend op de interviews is relevante literatuur bestudeerd en is een bijeenkomst op het ministerie van EZ belegd om nader zicht te krijgen op de beleidsmatige ervaringen, context, en facilitering.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvraag

Teneinde te achterhalen wat de ervaringen met de gedragscode zijn, heeft de minister de Tweede Kamer toegezegd de vinger aan de pols te houden bij beide pilots (Ministerie van EZ, 2014). Nadat de minister de eindrapportage van de nationale pilots heeft ontvangen, zal hij de Tweede Kamer, mede gezien de ontwikkelingen op Europees niveau, informeren over het vervolg. Dit rapport bevat deze eindrapportage. Centraal hierin staat de beantwoording van de volgende vragen:

- Wat zijn de ervaringen van de twee stuurgroepen (dat wil zeggen: de vertegenwoordigers van brancheorganisaties) met de gedragscode eerlijke handelspraktijken in elk van beide sectoren? Met andere woorden, welke ervaringen hebben de pilots opgeleverd?
- Wat zijn hun ideeën over een mogelijk vervolg van de pilots?

Het beantwoorden van deze onderzoeksvragen vormt de doelstelling van dit project.

1.3 Aanpak

Om antwoord te geven op de twee onderzoeksvragen is een quick scan uitgevoerd van elk van beide pilots. Deze is gebaseerd op:

1. de voortgangsrapportages zoals die door het ministerie van EZ aan de Tweede Kamer zijn gestuurd tijdens de looptijd van de pilots (Ministerie van EZ, 2014; 2015)
2. de interviews die zijn gehouden met de afzonderlijke leden van de twee stuurgroepen
3. de bijeenkomst met betrokken beleidsmedewerkers die op het ministerie van EZ is georganiseerd
4. een kritische reflectie op de uitkomsten van (ii).

De interviews met de leden van de stuurgroep vormen de hoofdmoot van de quick-scanevaluatie. Tijdens deze interviews is de gesprekspartners gevraagd te reflecteren op de afgelopen twee jaar, en na te gaan of er verschil is tussen de situatie voorafgaand aan de pilot en daarna, wat de bekendheid van de pilots is, de preventieve werking die ze hadden, en of het goede vertrouwen tussen afnemer en leverancier is verbeterd. In het bijzonder is daarbij gebruik gemaakt van de prestatie-indicatoren zoals genoemd in de brief van de Minister van EZ aan de Tweede Kamer van 6 juni 2014 (Ministerie van EZ, 2014):

a. aantal ondernemingen dat zich heeft gebonden aan de gedragscode
b. duidelijkheid van de normen voor eerlijke handelspraktijken uit de gedragscode
c. mate waarin geschillen in goed overleg tussen ondernemingen worden opgelost en
d. effectiviteit van de geschillenbeslechting: tijdsduur van de afhandeling van klachten en beslissing van geschillen en de doeltreffendheid van sancties.

Daarnaast is gevraagd naar:

e. de toegevoegde waarde van de pilot als geheel, waarbij we verder keken dan de vier prestatie-indicatoren
f. de samenwerking in de stuurgroep en
g. het mogelijk vervolg.

De bijeenkomst met betrokken beleidsmedewerkers die op het ministerie van EZ is georganiseerd, heeft ons geholpen bij de analyse van de interviews met eigen *expert judgement*. Meer specifiek: inzichten uit deze bijeenkomst - aangevuld met informatie uit eerdere voortgangsrapportages zoals die door het ministerie van EZ aan de Tweede Kamer zijn gestuurd - hebben als input gediend bij het nader duiden en interpreteren van en reflecteren op de uitkomsten van de verschillende interviews. Verder hebben de geïnterviewden via meerdere consultatierondes de mogelijkheid gehad om te

reageren op de uitkomsten en resultaten zoals beschreven in dit rapport. Voor de sector mode, textiel en schoeisel zijn interviewverslagen teruggekoppeld met de stuurgroepleden; resultaten en bevindingen vanuit de agrofoodsector zijn (tijdens een bijeenkomst op het ministerie van EZ) begin januari 2016 besproken met stuurgroepleden van deze sector; en conceptversies van het rapport zijn aan alle betrokkenen voorgelegd.

1.4 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 een korte beschrijving van de twee pilots. Paragraaf 2.1 beschrijft de pilot gedragscode eerlijke handelspraktijk in de agrofoodsector, en de hierop volgende paragraaf 2.2 die van de sector mode, textiel en schoeisel. In hoofdstuk 3 komen de resultaten en analyse van de interviews met de afzonderlijke leden van de twee stuurgroepen aan bod. De indeling van dit hoofdstuk is identiek aan die van hoofdstuk 2: in de eerste paragraaf wordt ingegaan en gereflecteerd op de ervaringen van de pilot in de agrofoodsector, en in de tweede op die van de sector mode, textiel en schoeisel. Hoofdstuk 4 sluit dit rapport af, met conclusies en een korte samenvatting.

2 Gedragscode eerlijke handelspraktijken: korte beschrijving van de twee pilots

2.1 Sector agrofood

De pilot gedragscode eerlijke handelspraktijken in de agrofoodsector is gekoppeld aan het Europese initiatief (het *Supply Chain Initiative*), dat op 16 september 2013 van start is gegaan. Het initiatief heeft een vrijwillig karakter en aan de pilot kunnen alleen bedrijven meedoen die zich hebben ingeschreven. Inschrijving kan door registratie op de website van het Europese initiatief (http://www.supplychaininitiative.eu/nl). Deze website is in meerdere talen beschikbaar, ook in het Nederlands.

Door registratie wordt de deelnemende partij zichtbaar op de website www.supplychaininitiative.eu. Bovendien betekent registratie dat de deelnemer zich houdt aan de, Europees overeengekomen, beginselen van goede praktijken. Deze beginselen - drie algemene en zeven specifieke - zijn kort samengevat de volgende.[3]

Algemene beginselen

- Overeenkomstsluitende partijen dienen bij hun relaties met andere bedrijven altijd rekening te houden met de belangen van de consument en de algehele duurzaamheid van de toeleveringsketen. Overeenkomstsluitende partijen dienen er bij de distributie van goederen in de hele toeleveringsketen voor te zorgen dat er zo doelmatig mogelijk wordt gewerkt en dat hulpbronnen optimaal worden gebruikt.
- Overeenkomstsluitende partijen zijn economisch onafhankelijke entiteiten die elkaars rechten om hun eigen strategie en managementbeleid te bepalen respecteren, met inbegrip van de vrijheid om onafhankelijk van elkaar te bepalen of zij een overeenkomst al dan niet sluiten.
- Overeenkomstsluitende partijen gaan verantwoordelijk, te goeder trouw en professioneel met elkaar om.

Specifieke beginselen

- *Schriftelijke overeenkomsten*
  Overeenkomsten worden schriftelijk aangegaan, tenzij dit niet mogelijk is of indien mondelinge overeenkomsten wederzijds aanvaardbaar zijn. Zij dienen duidelijk en transparant te zijn en zo veel mogelijk relevante en voorzienbare bepalingen te omvatten, ook ten aanzien van de rechten en de wijze van beëindiging.
- *Voorspelbaarheid*
  Eenzijdige wijziging van de contractvoorwaarden is alleen toegestaan als die mogelijkheid en de bijbehorende omstandigheden en voorwaarden van tevoren zijn overeengekomen. In de overeenkomst moet worden aangegeven hoe de partijen mogelijke wijzigingen bespreken die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de overeenkomst of die het gevolg zijn van onvoorziene omstandigheden, zoals bepaald in de overeenkomst.
- *Naleving*
  Afspraken moeten worden nagekomen.
- *Informatie*
  bij de uitwisseling van informatie moeten de mededingingswetgeving en andere toepasselijke wetten strikt worden nageleefd en moeten de partijen er binnen de grenzen van het redelijke zorg voor dragen dat de verstrekte informatie juist en niet misleidend is.

[3] Zie http://www.lto.nl/media/default.aspx/emma/org/10848158/Handleiding+Gedragscode+Eerlijke+Handelspraktijken+Agrofood.pdf. En ook: http://www.supplychaininitiative.eu/sites/default/files/dutch_version_principles.pdf.

- *Geheimhouding*
  De geheimhouding van informatie moet worden geëerbiedigd, tenzij de informatie al openbaar is of onafhankelijk op rechtmatige wijze en te goeder trouw door de ontvangende partij is verkregen. Vertrouwelijke informatie wordt uitsluitend door de ontvangende partij gebruikt voor de doelstelling waarvoor de informatie is verstrekt.
- *Verantwoordelijkheid voor risico*
  Alle overeenkomstsluitende partijen in de toeleveringsketen dragen hun eigen passende ondernemersrisico's.
- *Gerechtvaardigd verzoek*
  Overeenkomstsluitende partijen gebruiken geen dreigementen om een ongerechtvaardigd voordeel te behalen of ongerechtvaardigde kosten af te wentelen.

Alle partijen - zowel leveranciers als afnemers - die met de gedragscode meedoen, zullen zich moeten conformeren aan deze beginselen. Daaraan gekoppeld is een systeem van handhaving, geschillenbeslechting en monitoring, de zogenaamde 'kaderregeling' (of *framework*). Ingeschreven bedrijven dienen de beginselen in de hele organisatie toe te passen. Dus een verwerker van agrarische producten moet na registratie op de website de gedragscode zowel bij in- als verkoop naleven.

Verder dient de deelnemende partij na te gaan of de interne procedures in overeenstemming zijn met de genoemde tien beginselen van goede praktijken. Ook moet hij of zij aangeven wie namens het bedrijf de (administratieve) contactpersoon is. Alle medewerkers in de organisatie, zoals een telersvereniging of coöperatie, moeten geïnformeerd zijn over de gedragscode; hiertoe is een 'e-learning tool' beschikbaar (zie: http://www.supplychaininitiative.eu/elearning). Daarnaast dienen zakenpartners geïnformeerd te worden dat het bedrijf deelneemt aan de gedragscode.

De tien genoemde beginselen worden toegepast en gehandhaafd middels een kaderregeling. Over deze regeling is op 25 januari 2013 op Europees niveau overeenstemming bereikt, wat heeft geresulteerd in het document *Kaderregeling voor de toepassing en handhaving van de beginselen van goede praktijken in verticale relaties in de voedselvoorzieningsketen*.[4] Dit kader - waaraan deelname op vrijwillige basis is - biedt een aanvulling op de Europese en nationale wet- en regelgeving of andere vrijwillige regelingen. De kaderregeling bevat eenvoudige, praktische en duidelijke regels die het bewustzijn van bedrijven kunnen bevorderen en het in staat stellen de beginselen van goede praktijken toe te passen in hun verticale relaties. Bedrijven worden in de gelegenheid gesteld om hun interne procedures aan de kaderregeling aan te passen om zo deel te nemen aan opties voor geschillenbeslechting. Uiteindelijk moet dit leiden tot een cultuuromslag waarbij eerlijke handelspraktijken en geschillenbeslechting worden beschouwd als de normale gang van zaken.

De kaderregeling maakt onderscheid tussen individuele geschillen en een bundeling van geschillen. Een individueel geschil kan op vijf manieren worden beslecht:
- *commercieel traject*
  De klager kan besluiten de kwestie voor te leggen aan een hogere instantie in de commerciële hiërarchie van het bedrijf dat de beginselen zou hebben geschonden.
- *opties uit hoofde van de overeenkomst*
  De klager kan zijn toevlucht nemen tot de mechanismen voor geschillenbeslechting die in de overeenkomst zijn vastgesteld.
- *interne geschillenbeslechting*
  De klager kan zich wenden tot het orgaan voor interne geschillenbeslechting van het bedrijf dat de beginselen zou hebben geschonden. De ingeschreven bedrijven moeten beschikken over een interne procedure voor de beslechting van geschillen.
- *bemiddeling of arbitrage*
  De partijen kunnen een onafhankelijk derde in de arm nemen om hun geschil te beslechten, hetzij via een niet-bindende oplossing (bemiddeling) of via een bindend besluit (arbitrage). Hiervoor is de instemming van beide partijen vereist.

[4] Zie http://www.supplychaininitiative.eu/sites/default/files/entr-2013-00308-00-01-nl-tra-00final_0.pdf.

- *gerechtelijke procedures*
  De klager kan de kwestie voorleggen aan de rechter overeenkomstig de nationale regels en voorschriften.

Rode lijn in individuele, bilaterale geschillenbeslechting is dat de partijen het geschil onderling moeten oplossen. Met andere woorden, de stuurgroep (waarin de brancheorganisaties CBL, LTO Nederland en FNLI zijn vertegenwoordigd) heeft hier geen rol in. Dat is anders bij een bundeling van geschillen (geaggregeerde klachten). Een lid van de stuurgroep kan de stuurgroep verzoeken een geschil te onderzoeken dat verband houdt met een ernstige schending van de beginselen waarbij meerdere leden betrokken zijn. De kwestie moet worden voorgelegd aan de stuurgroep. Hierbij moeten alle partijen de anonimiteit en vertrouwelijkheid van de betrokken bedrijven en alle vertrouwelijke of commercieel gevoelige informatie garanderen. De stuurgroep neemt via een vertrouwelijke procedure contact op met het bedrijf dat de beginselen zou hebben geschonden. Daarnaast geldt dat wanneer een deelnemende partij van mening is dat ze de dupe is van oneerlijke handelspraktijken en ze wil dat daar iets aan gedaan wordt, deze binnen de pilot alleen kan worden opgepakt als ook de beklaagde geregistreerd staat. Kortom, zowel klager als beklaagde moet geregistreerd staan (zie Tekstbox 2.1).

Tekstbox 2.1 Wat te doen als een ondernemer een klacht heeft over, naar zijn/haar idee, oneerlijke handelspraktijken? a)

Als een ondernemer van mening is dat één van zijn/haar handelspartners (deelnemer aan de pilot) niet in overeenstemming met de gedragscode handelt, dan kunnen de volgende stappen genomen worden:

1. De ondernemer zoekt contact met de ‘administratieve contactpersoon’ van zijn/haar handelspartner (de beklaagde). Dit moet los staan van de zakelijke onderhandelingen, en mag niet leiden tot commerciële vergeldingsmaatregelen
2. De ondernemer kan zich melden bij een aan de pilot deelnemende brancheorganisatie, namelijk CBL, LTO Nederland of FNLI. Op verzoek dient informatie aangeleverd te worden, bijvoorbeeld over de inhoud van de overeenkomst met de handelspartner. Alle informatie wordt vertrouwelijk behandeld. Indien gewenst, wordt anonimiteit gewaarborgd. Als er meerdere ondernemingen getroffen zijn door dezelfde schending, kunnen de klachten gebundeld worden.
3. Als er volgens de Stuurgroep sprake is van schending van de gedragscode, zijn er verschillende mogelijkheden:
   - de Stuurgroep oordeelt dat er sprake is van schending van een beginsel van goede handelspraktijken en vraagt de beklaagde hiermee te stoppen en de oneerlijke situatie te herstellen
   - de Stuurgroep adviseert *mediation* of arbitrage
   - de Stuurgroep verwijst de zaak onmiddellijk, of in tweede instantie door naar de Europese stuurgroep *(*‘Governance Group’) van de gedragscode. Als er een grensoverschrijdend geschil is, kan de zaak ook voorgelegd worden aan een stuurgroep of bevoegde instantie in een andere EU-lidstaat.
4. Als na de uitspraak geen actie volgt, kan de stuurgroep een waarschuwingsbrief verzenden. In het uiterste geval kan het beklaagde bedrijf worden verwijderd van de lijst van deelnemers aan de gedragscode. Hiervan wordt melding gemaakt op website en in verslag.
5. Als het bovenstaande niet tot een bevredigende oplossing leidt, staat de gang naar de civiel rechter nog altijd open.

a) Overgenomen van de website: http://www.ltonoord.nl/nieuws/proeftraject-om-fatsoenlijk-zakendoen-te-bevorderen.

De rol van de stuurgroep, die de pilot begeleidt, is om de gedragscode effectief te laten functioneren. Binnen de stuurgroep wordt besloten bij 75% meerderheid van stemmen, maar omdat de stuurgroep uit drie leden bestaat, houdt dit in de praktijk in dat bij consensus wordt besloten.

2.2 Sector mode, textiel en schoeisel5

De gedragscode in de sector mode, textiel en schoeisel gaat oneerlijke handelspraktijken tegen tussen 'business-to-businessbedrijven': bedrijven die specifiek zaken doen met andere bedrijven. De gedragscode is tot stand gekomen door onderling overleg tussen de brancheorganisaties MODINT, INretail, Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Textiel (VGT), Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Schoenen (VGS) en de Vereniging Importeurs Verre Oosten (VIVO). Deze organisaties hebben op 20 februari 2014 bij notariële akte de Stichting Eerlijke Handelspraktijken Mode, Textiel en Schoeisel opgericht. Bij de sector mode, textiel en schoeisel heeft het praktisch vormgeven van de pilot de nodige voeten in de aarde gehad, omdat niet aangesloten kon worden bij een al bestaande infrastructuur, zoals in de agrofoodsector. Zo nam het opstellen van een eigen gedragscode (vergelijkbaar met die in de agrofoodsector) en het optuigen van een alternatief geschilbeslechtings-systeem relatief veel tijd in beslag, moest er onder meer antwoord komen op de vraag welke partijen wanneer een beroep mogen en kunnen doen op de gedragscode, en is er de nodige tijd gaan zitten in overleg, achterbanraadpleging en terugkoppeling. Dit alles betekende dat de beginperiode van de pilot is gebruikt om de infrastructuur praktisch vorm te geven en in te vullen. De oprichting van de Stichting maakt hier onderdeel van uit, evenals het vormgeven van een website voor registratie van leden die zich aan de gedragscode committeren.

De Stichting faciliteert de pilot gedragscode eerlijke handelspraktijken in de sector mode, textiel en schoeisel, ontwikkelt en beheert een website waarop ondernemingen zich kunnen registeren, treft voorzieningen voor advisering over vermeende inbreuken op de gedragscode en geschillenbeslechting, schrijft procedurele verplichtingen voor aan deelnemers en evalueert jaarlijks het functioneren van de gedragscode en kaderregeling. Alle besluiten van de Stichting worden genomen bij volledige meerderheid van stemmen. De Stichting is ook belast met het opleggen van een sanctie bij het niet naleven van de procedurele verplichtingen van de kaderregeling van de gedragscode en het jaarlijks uitbrengen van een geanonimiseerd jaarverslag. De opzet van de website van de Stichting bestaat uit een beslisboom met vragen over de specifieke kenmerken van vermeende oneerlijke handelspraktijken. Vervolgens volgt een advies over welke stappen een klager kan nemen om tot een oplossing te komen. Hiernaast heeft de website een pagina waar ondernemingen zich kunnen registreren en waar inzichtelijk is welke ondernemingen zich hebben geregistreerd.

Vergelijkbaar met de gedragscode in de agrofoodsector, stelt de gedragscode in de sector mode, textiel en schoeisel drie algemene en zeven specifieke beginselen (aangeduid als gedragsregels) vast voor eerlijke handelspraktijken voor overeenkomstsluitende partijen in verticale handelsrelaties (zie hieronder). Daarnaast bevat de gedragscode een kaderregeling met de procedures voor de registratie en tenuitvoerlegging door deelnemende ondernemingen, de taken van de hierboven genoemde Stichting Eerlijke Handelspraktijken Mode, Textiel en Schoeisel en de te volgen procedure bij een vermeende overtreding van de gedragscode. Deze kaderregeling vormt het raamwerk dat de naleving van de tien vastgestelde beginselen moet waarborgen.

Alle deelnemende partijen verbinden zich op basis van vrijwilligheid aan het initiatief. Partijen die zich aan deze gedragscode verbinden, zijn verplicht om de algemene en specifieke beginselen na te leven, evenals de procedures die in de kaderregeling zijn vastgelegd. Uitsluitend ondernemingen in de sector mode, textiel en schoeisel kunnen zich verbinden aan de gedragscode. Ondernemingen uit aangrenzende sectoren, zoals de transportsector, kunnen dit niet. Alleen ondernemingen die zich hebben verbonden aan de gedragscode kunnen een beroep doen op de tien beginselen voor eerlijke praktijken en de in de kaderregeling vastgelegde procedures.

[5] Gebaseerd op de website http://eerlijkehandelspraktijk.nl/de-gedragscode.

De gedragscode kent drie algemene beginselen:

- Overeenkomstsluitende partijen dienen in hun business-to-businessrelaties altijd rekening te houden met de belangen van de consument en de algehele duurzaamheid van de keten. Overeenkomstsluitende partijen dienen zorg te dragen voor een maximale efficiency en optimalisering van middelen bij de verdeling van goederen door de hele leveringsketen heen.
- Overeenkomstsluitende partijen zijn onafhankelijke economische entiteiten, die elkaars rechten om een eigen strategie en managementbeleid op te zetten respecteren, met inbegrip van de vrijheid onafhankelijk te bepalen of zij al dan niet een overeenkomst aangaan.
- Overeenkomstsluitende partijen dienen verantwoordelijk met elkaar om te gaan, te goeder trouw en met professionele toewijding.

Daarnaast kent de code zeven gedragsregels die identiek zijn aan de zeven specifieke beginselen uit de agrofoodsector (zie paragraaf 2.1).

Vervolgens wordt in de kaderregeling specifiek ingegaan op:

1. (het bestuur en de taken van) de Stichting
2. (de taken van) de stuurgroep
3. binding aan de gedragscode en registratie
4. geschillenbeslechting door het Nederlands Arbitrage Instituut en
5. procedures bij een vermeende overtreding van de gedragscode.

Hoewel deze kaderregeling veel overeenkomsten kent met het raamwerk van de gedragscode in de agrofoodsector (zoals het instellen van een administratief contactpersoon, en de verplichting die geregistreerde partijen hebben om hun zakelijke partners te informeren van hun deelname aan de gedragscode), zit het belangrijkste verschil in de mogelijkheid van geschillenbeslechting door het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI). Dat wil zeggen, waar geschillenbeslechting in de agrofoodsector door de Stuurgroep wordt georganiseerd, daar biedt de gedragscode in de sector mode, textiel en schoeisel de mogelijkheid tot het beslechten van het geschil door het NAI (zie Tekstbox 2.2).

Voordat het NAI een geschil in behandeling neemt, controleert het secretariaat van het NAI op de website van de Stichting of de partijen bij het geschil zich aan de gedragscode hebben verbonden. De bindend adviseur van het NAI controleert vervolgens bij partijen of het geschil betrekking heeft op de hierboven onderscheiden beginselen voor eerlijke handelspraktijken en of partijen eerst hebben geprobeerd het geschil in onderling overleg (bilateraal) op te lossen, zoals is voorgeschreven in de kaderregeling van de gedragscode. Kortom: voordat het NAI wordt ingeschakeld moet - zo stelt de gedragscode uitdrukkelijk - eerst geprobeerd zijn het geschil ‘in goed overleg’ op te lossen.

Tekstbox 2.2 Geschillenbeslechting door het NAI – bindend advies a)

Wanneer partijen een ontstaan geschil niet in onderling overleg (bilateraal) hebben kunnen oplossen (en zij niet een bevredigende oplossing met bemiddeling of mediation hebben bereikt), kunnen zij hun geschil voorleggen aan door het NAI benoemde bindend adviseurs voor een bindend advies over het geschil. Het NAI is onafhankelijk, neutraal en objectief. De door het NAI benoemde bindend adviseurs geven een bindend advies (oordeel), waarvan partijen bij aanvang van de bindendadviesprocedure over het desbetreffende geschil met een zogenoemde vaststellingsovereenkomst hebben afgesproken dat te zullen naleven.

De door het NAI benoemde bindend adviseurs zullen partijen vragen hun zienswijze en standpunten kenbaar te maken en de relevante documenten en informatie aan hen ter beschikking te stellen. Het zal waar nodig aan partijen nadere informatie vragen. De door het NAI benoemde bindend adviseur geeft in principe zijn opdracht niet terug, tenzij hij/zij zich onbevoegd verklaart om van het geschil kennis te nemen. Partijen kunnen gezamenlijk de bindend adviseur ook van zijn/haar opdracht ontheffen. Partijen kunnen eveneens de opdracht van de bindend adviseurs beëindigen, wanneer ze bijvoorbeeld tot een schikking zijn gekomen of in de loop van de procedure aan een andere geschillenbeslechter de voorkeur geven.

In principe komen partijen het gegeven bindend advies na. Doet één van partijen dat niet, dan moet de andere (belanghebbende) partij alsnog aan de overheidsrechter de nakoming van dat bindende advies vragen. De overheidsrechter toetst marginaal of de partij die niet wil nakomen in redelijkheid aan het gegeven bindend advies gehouden kan worden. Na een bindend advies is er geen mogelijkheid tot hoger beroep.

Op het moment dat partijen de bindendadviesprocedure zijn overeengekomen door ondertekening van de voor dat geschil betreffende vaststellingsovereenkomst, moeten zij deze volgen. In het geval dat de bindendadviesprocedure niet wordt gevolgd en de zaak zonder de bindendadviesprocedure te doorlopen wordt voorgelegd aan de rechter, dan zal deze zich onbevoegd verklaren als de andere partij een beroep op de onbevoegdheid van de overheidsrechter doet. De bindendadviesprocedure vervangt dus de procedure bij de rechter op het moment dat de vaststellingsovereenkomst door beide partijen is ondertekend.

a) Overgenomen van de website: http://eerlijkehandelspraktijk.nl/de-gedragscode.

3 Uitkomsten interviews

In onderstaande twee paragrafen staan de uitkomsten van de interviews met de afzonderlijke leden van de twee stuurgroepen beschreven, eventueel (en indien nodig) van duiding en context voorzien door de onderzoekers. Als zodanig vormt het onderstaande een weerspiegeling van de meningen en percepties van de betrokken stuurgroepleden. In paragraaf 3.1 wordt ingegaan op de ervaringen van de pilot in de agrofoodsector, en in paragraaf 3.2 op die van de sector mode, textiel en schoeisel. De opbouw van de twee paragrafen is analoog aan de zeven items (a tot en met g) die centraal stonden in de interviews (zie paragraaf 1.3).

3.1 Sector agrofood

a. Aantal ondernemingen gebonden aan de gedragscode

Bij het CBL zijn bedrijven uit de supermarktbranche en foodservice aangesloten. Gezamenlijk dekken zij 95% van de supermarkten in Nederland. Alle leden hebben zich gebonden aan de gedragscode, ofwel zelf ofwel via de inkooporganisatie waar ze onder vallen.[6]

Het FNLI vertegenwoordigt circa 450 bedrijven en 19 brancheorganisaties. Hiervan hebben zich 50 à 60 bedrijven voor de gedragscode aangemeld, minder dan waarop werd gehoopt (namelijk 100 à 150). Hoewel veel bedrijven aanvankelijk hadden toegezegd zich te gaan registreren, en er voldoende draagvlak voor leek te zijn, hebben ze dit uiteindelijk niet allemaal gedaan. Verschillende redenen worden hiervoor aangedragen, zoals:

- Een te hoge organisatorische drempel: registreren moet via de website en de CEO (of een gelijkwaardige) moet hiervoor tekenen. Ook moet iemand van binnen de organisatie verantwoordelijk worden gemaakt voor deelname en de naleving van de gedragscode. Het moeten regelen van dit soort praktische zaken werpt een drempel op.
- Bedrijven overzien van te voren niet de consequenties van registreren. Ze kunnen de gedragscode juridisch niet goed plaatsen, en er is onduidelijkheid over ‘waar ze precies aan beginnen’. Bijvoorbeeld: als een bedrijf zich bindt aan de gedragscode, betekent dit dan dat er vervolgens in cursussen en opleidingen (over de gedragscode) moet worden geïnvesteerd?[7]
- Grote, beursgenoteerde bedrijven hebben hun interne richtlijnen en procedures en hoe verhouden deze zich tot de gedragscode? Is er overlap of bestaan er tegenstrijdigheden?
- Onzekerheid over de meerwaarde van de gedragscode voor het midden- en kleinbedrijf: ben ik als bedrijf er niet te klein voor, en kan ik wel voldoen aan alle formele eisen die de kaderregeling mij stelt? Dit sluit aan op de eerste bullet, hierboven.

De aard van de ‘populatie’ - van kleine bedrijven tot hele grote spelers - verklaart dat bovengenoemde redenen voornamelijk op de levensmiddelenindustrie van toepassing zijn. Vanuit de supermarktbranche en ook vanuit de primaire land- en tuinbouwsectoren werden dergelijke overwegingen en bedenkingen niet of nauwelijks gehoord. Al met al heeft dit ertoe geleid dat relatief veel bedrijven in de levensmiddelenindustrie weliswaar zeggen het initiatief van de gedragscode te

[6] CBL-leden met een hoofdkantoor in het buitenland, zoals Aldi en de Lidl, hebben indirect voor de Nederlandse pilot getekend door zich te conformeren aan het *Supply Chain Initiative* op Europees niveau.

[7] De gedragscode voor de agrofoodsector zoekt maximale aansluiting bij de Europese *Supply Chain Initiative* en wanneer bedrijven zich wensen te conformeren aan de gedragscode dan maken ze dit kenbaar door zich te laten registreren op de openbare website www.supplychaininitiatieve.eu. Hiervoor moeten een aantal stappen doorlopen worden; zo dienen bedrijven onder meer alle relevante werknemers over deelname van het bedrijf te informeren, moeten de lopende handelsovereenkomsten worden beoordeeld; dient (bij grotere ondernemingen) een *compliance officer* die buiten het commerciële traject staat te worden aangewezen, dienen relevante werknemers een training te volgen en dienen de handelspartners over deelname aan het *Supply Chain Initiative* te worden geïnformeerd. Om bedrijven te helpen, is er een e-learning module ontwikkeld die onder andere beschikbaar in het Nederlands.

ondersteunen, maar dat de praktijk weerbarstiger is en ze moeilijk tot registratie zijn te bewegen. Daar staat echter tegenover dat de bedrijven die zich wél hebben geregistreerd, vaak belangrijke spelers uit de branche zijn die met elkaar een aanzienlijk deel van de foodproductie vertegenwoordigen. Bovendien wordt het *Supply Chain Initiative* op Europees niveau actief ondersteund door de Europese producentenkoepels *FoodDrinkEurope* en AIM (*European Brands Association*). Juist om het voor bedrijven gemakkelijk(er) te maken zich voor de gedragscode in te schrijven, heeft de FNLI een stappenplan ontwikkeld voor aanmelding bij het Europese *Supply Chain Initiative*.[8]

In Nederland zijn er momenteel ongeveer 65.000 land- en tuinbouwbedrijven. Circa 55.000 hiervan zijn in handen van actieve agrariërs (terwijl de rest van de bedrijven vooral hobbymatig van aard zijn, bijvoorbeeld burgers met 2 ha ponyweide). De drie LTO-regio's (LLTB, ZLTO en LTO-Noord) hebben zich geconformeerd aan de gedragscode, zij vertegenwoordigen circa 32.000 land- en tuinbouwbedrijven.[9] Daarnaast hebben drie landbouwcoöperaties, te weten Fruitmasters, Nedato en Royal FrieslandCampina, de gedragscode ondertekend. Van deze drie coöperaties zijn ongeveer 15.000 land- en tuinbouwbedrijven lid, maar de meeste van deze leden zijn ook lid van LLTB, ZLTO en LTO-Noord.

Voordeel van het ondertekenen van de gedragscode door de drie LTO-regio's en drie belangrijke coöperaties is de positieve signaalwerking die ervan uitgaat. Bovendien hoeven individuele bedrijven niet zelf de stap te maken om zich te laten registreren - wat ze weer tijd en inspanningen scheelt. Aan de andere kant: in hoeverre is een individueel bedrijf daadwerkelijk betrokken bij de gedragscode als de ondernemer de code niet zelf heeft ondertekend? Oftewel: door ondertekening van de code door de drie LTO-regio's en de drie landbouwcoöperaties is deze automatisch van toepassing op alle leden, maar is er op bedrijfsniveau dan ook nog wel voldoende commitment voor? De verwachting is dat de betrokkenheid bij de code groter is wanneer een individuele ondernemer zich er zelf actief in verdiept.

b. Duidelijkheid van de normen

Over het algemeen werd door de respondenten gesteld dat de normen voor eerlijke handelspraktijken, zoals genoemd in de gedragscode, voldoende duidelijk zijn. Hier werden wel twee kanttekeningen bij gemaakt:

- Doordat de normen kwalitatief van aard zijn en zich samenvattend het beste laten omschrijven als 'op een fatsoenlijke manier met elkaar omgaan', laten ze ruimte over voor interpretatie. En daarmee ook voor de vraag of de normen écht voldoende concreet en duidelijk zijn.
- Of de normen voldoende concreet en duidelijk zijn, hangt af van de persoon die je het vraagt. Voor de één zullen ze misschien voldoende zijn, terwijl ze voor anderen juist meer welomschreven mogen zijn. Over het algemeen, zo werd aangegeven, zullen met name marktpartijen de normen meer geconcretiseerd willen zien.

Bovendien werd opgemerkt dat 'duidelijk' en 'concreet' geen synoniemen zijn. Want hoewel de normen duidelijk zijn, werden ze nog wel als te generiek en te abstract ervaren, en daarmee weinig concreet in toepasbaarheid. Jurisprudentie zou de normen nader kunnen inkleuren.

c. Mate van geschillen oplossen in goed overleg

Sinds de lancering van de gedragscode zijn er geen officiële klachten behandeld in de pilot. De stuurgroep heeft één mogelijke schending van de gedragscode besproken, maar dat heeft niet geleid tot een officiële klacht (voor details: zie de brief van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer, d.d. 6 juni 2014). Deelnemende brancheorganisaties hebben de afgelopen twee jaar wel (informele) vragen gehad van een bedrijf over mogelijke schendingen van de gedragscode, maar deze hebben tot dusver niet geleid tot concrete klachten die in de behandeling zijn genomen door de stuurgroep. Individuele geschillen dienen betrokken partijen bovendien zelf op te lossen, buiten de

[8] Zie: http://www.fnli.nl/wp-content/uploads/2015/01/Stappenplan-aanmelding-Supply-Chain-Initiative.pdf.

[9] LTO Nederland vertegenwoordigt gemiddeld de iets grotere grondgebruikers en zo'n 80% van de agrarische primaire productie.

(brancheorganisaties van de) stuurgroep om. Al met al is dus niet aan te geven of de pilot het in goed overleg oplossen van geschillen heeft verbeterd.

d. Effectiviteit van de geschillenbeslechting

Omdat er geen klachten zijn geweest in de pilot, kan er geen uitspraak worden gedaan over de effectiviteit van de geschillenbeslechting.

e. Toegevoegde waarde van pilot

De belangrijkste winst van de pilot is dat deze bedrijven bewuster heeft gemaakt van (on)eerlijke handelspraktijken. Bedrijven zijn voorzichtiger geworden en schenken nu meer aandacht aan eerlijke handelspraktijken dan voorheen, zo is de ervaring van de stuurgroep. Registratie schept een verplichting en leidt vermoedelijk tot een verantwoord(er) optreden bij bedrijven. Hierbij is overigens een onderscheid te maken tussen individueel niveau en geaggregeerd niveau. Om met het laatste te beginnen: Bij excessen op geaggregeerd niveau hebben meerdere bedrijven tegelijk met dezelfde casus te maken. De brancheorganisaties geven aan dat ze het gevoel hebben dat excessen op een dergelijk, geaggregeerd niveau minder zijn geworden, en dat de pilot daarbij heeft geholpen.

Of de pilot ook een impact heeft gehad op oneerlijke handelspraktijken in bilaterale relaties tussen afzonderlijke bedrijven - het individuele niveau - konden de geïnterviewden niet aangeven. Deze dienen immers buiten de stuurgroep om door bedrijven zelf opgelost te worden.

Het feit dat de stuurgroep geen klachten heeft ontvangen, kan als argument worden gebruikt om te claimen dat de pilot niet geslaagd zou zijn. De redenering is dan dat (kleine) bedrijven overtredingen van de gedragscode niet zouden durven te melden uit angst om afzet/aanvoer kwijt te raken (angstfactor),[10] of omdat ze twijfels hebben bij de effectiviteit van de pilot. Of deze redeneringen daadwerkelijk opgeld doen, is met de gegevens van dit onderzoek niet na te gaan - empirisch materiaal om dit te staven ontbreekt. We kunnen daar dan ook geen verdere conclusies over trekken. Wel nog twee opmerkingen hierbij:

- De verwachting van de stuurgroep was dat de pilot zou leiden tot klachtenmeldingen over oneerlijke handelspraktijken. Of onbekendheid met de pilot er de oorzaak van is dat dit niet is gebeurd, lijkt onwaarschijnlijk. Vanuit de stuurgroep is er regelmatig over de pilot gecommuniceerd, bijvoorbeeld via artikelen en columns in vakbladen, voorlichtingsbijeenkomsten, persberichten en een enquête onder boeren en tuinders (maar de respons hierop was klein: 2-3%, en hiervan was driekwart bekend met de pilot).[11]
- De veronderstelde angstfactor - zo is vanuit de land- en tuinbouw aangegeven, die zich daarbij baseert op de enquête onder boeren en tuinders - speelt eigenlijk maar heel beperkt.

Een andere winst van de pilot is dat duidelijk is geworden dat de belangrijkste problemen voor de primaire sector, namelijk lage prijzen voor geleverde producten, de margeverdeling in de keten en verduurzaming, niets te maken hebben met (on)eerlijke handelspraktijken.

Voor de geïnterviewden was het duidelijk: de rol van het ministerie van EZ is belangrijk geweest bij het tot stand komen en het uitvoeren van de pilot. Als er geen druk vanuit het ministerie en de Tweede Kamer was geweest, was de pilot er niet gekomen.

[10] De angstfactor heeft betrekking op de mogelijkheid dat een anonieme klacht makkelijk te herleiden zou zijn en dat daarmee een zakelijke relatie onder druk kan komen te staan.

[11] Hierbij is goed om op te merken dat individuele agrariërs nooit direct contact hebben met de supermarkten (uitzonderingen daargelaten). Hun afstand tot de supermarktbranche is afstandelijker dan die van de levensmiddelenindustrie. De producten van agrariërs worden vaak eerst verwerkt, en er zit in bijna alle gevallen een coöperatie van boeren of tuinders tussen. Idealiter zou het daarom deze coöperatie moeten zijn, die zich moet registreren en verbinden aan de gedragscode. Dat slechts drie coöperaties (Fruitmasters, Nedato en Royal FrieslandCampina) dat hebben gedaan, geeft volgens LTO Nederland mogelijk aan dat er een discrepantie is tussen het 'gevoel' van sommige boeren en tuinders over wat oneerlijk is en de dagelijkse realiteit aan de onderhandelingstafels.

f. Samenwerking in de stuurgroep

De stuurgroep is tijdens de pilot 10 keer bij elkaar geweest. De samenwerking in de stuurgroep verliep volgens alle geïnterviewden goed. De standpunten van de verschillende brancheorganisaties verschillen soms, maar daarvan zijn ze zich bewust en het heeft niet tot problemen geleid.

g. Mogelijk vervolg op de pilot

Zelfregulering wordt door de stuurgroep gezien als dé manier om eventuele problemen met oneerlijke handelspraktijken op te lossen of te voorkomen. Kijkend naar de ervaringen elders, bieden wet- en regelgeving geen soelaas (voor een overzicht van landen met wetgeving ter bestrijdging van oneerlijke handelspraktijken, zie EC, 2016, p. 4). Met name werd gewezen op de moeilijk te handhaven wetgeving. CBL en FNLI geven aan dat de pilot de pilotfase is ontgroeid en omgezet kan worden in een definitieve vorm, waarbij de inrichting van de pilot en de huidige richtlijnen een goede basis zijn voor de inrichting van de definitieve organisatie. Van belang hierbij is wel dat ook in definitieve vorm de gedragscode niet helemaal dichtgetimmerd wordt, maar ruimte biedt voor onderhandelingen en zaken doen - twee kernaspecten van handel drijven. LTO Nederland is niet tegen een vervolg op de pilot - dat er 10 gedragsregels zijn, vindt ze juist goed - maar de brancheorganisatie voor land- en tuinbouw neemt bij een vervolg geen zitting meer in de stuurgroep. LTO Nederland heeft het gevoel dat onderwerp eerlijke handelspraktijken maar beperkt leeft onder boeren en tuinders. In de land- en tuinbouw gaat de voortdurende discussie over inkomens en duurzaamheid en de tien beginselen van de gedragsode gaan daar niet over. LTO Nederland wees er voorts op dat bij het stopzetten van de pilot, bedrijven zich kunnen blijven registreren bij het Europese initiatief.

Ook bij een vervolg moet de aansluiting bij het Europese *Supply Chain Initiative* behouden blijven. De huidige sanctie is het schrappen van het betreffende bedrijf van de lijst van deelnemers aan de pilot. Omdat de lijst openbaar is, is dit een vorm van *naming* en *shaming*. Voor grote bedrijven en/of bedrijven met een bekend merk is de imagoschade hiervan dusdanig hoog, dat het een effectieve en ontmoedigende sanctie is.

Voor een mogelijk definitieve organisatie van de gedragscode is een aantal punten ter verbetering genoemd:

- CBL adviseerde om de stuurgroep uit te breiden met een beperkt aantal boerenorganisaties. Op dit moment zit er één boerenorganisatie in de stuurgroep. Hoewel deze een grote dekkingsgraad heeft, zijn niet alle agrariërs er lid van. Tegenover uitbreiding staat de uitdrukkelijke wens dat de stuurgroep wél slagvaardig moet blijven.
- Eén lid van de stuurgroep wees op de mogelijkheid voor het aanstellen van een onafhankelijke voorzitter van de stuurgroep, die agendeert en zorgt voor notulen. De stuurgroep werd de afgelopen twee jaar voorgezeten door een van de drie brancheorganisaties. In het begin van de pilot zat een vertegenwoordiger van het ministerie van EZ voor, maar gedurende de pilot heeft het ministerie zichzelf meer naar de achtergrond geschoven.
- Verlagen van de drempel voor registratie. Waarom, zo vroeg een aantal geïnterviewden zich af, moet je je verplicht registreren? Als een bedrijf een klacht heeft over een oneerlijke handelspraktijk, maar de klager (of beklaagde) staat niet geregistreerd, waarom dan niet dit signaal meenemen in de stuurgroep? Zou het niet een idee zijn om iedereen toegang te geven tot het meldpunt, en ze op die manier de gelegenheid te geven om klachten in te dienen? Of: is de verbondenheid van een brancheverenigingaan de gedragscode niet al voldoende? LTO Nederland - die als brancheorganisatie zich heeft geconformeerd aan de gedragscode - zette de deur voor haar leden zo wijd mogelijk open: bij het vermoeden van een oneerlijke handelspraktijk konden individuele bedrijven LTO Nederland benaderen, zonder dat de klager daarvoor eerst procedurele verplichtingen moest doorlopen, en waarbij anonimiteit mogelijk was. Andere geïnterviewden waren wat terughoudender over de kansen voor niet-verplicht registreren. Ook in Brussel is namelijk de voorwaarde dat een onderneming zich bij het *Supply Chain Initiative* moet hebben aangemeld om een klacht in te kunnen dienen (waarbij werd opgemerkt dat dit *Initiative* de praktische toetredingsdrempel voor mkb-bedrijven heeft verlaagd). Ondanks deze praktische kanttekening, is de stuurgroep bereid verder na te denken over de mogelijkheid voor verlaging van de registratiedrempel.

- Verbeteren van het traject voor bilaterale klachten. Hoewel de kaderregeling onderscheid maakt tussen individuele en gebundelde geschillen, is de nadruk van de pilot gelegen op de gebundelde geschillen (de geaggregeerde klachten). Hierbij is namelijk een rol voor de stuurgroep als 'geschillenbeslechter' weggelegd, terwijl individuele geschillen door de betrokken bedrijven zelf opgelost moeten worden. De pilot, en ook het Europese *Supply Chain Initiative* hebben minder toegevoegde waarde voor het beslechten van een bilaterale klacht van een individueel bedrijf over een ander bedrijf. Wel kan het zo zijn dat verschillende bilaterale klachten gaan over hetzelfde bedrijf, zodat dit uiteindelijk leidt tot een geaggregeerde klacht.
- Creëren van een onafhankelijk loket waar bedrijven/mensen zaken anoniem kunnen melden, zonder dat het meteen een klacht hoeft te zijn. Dit verlaagt de drempel om iets te melden en kan bijvoorbeeld ook meehelpen met verbeteren van traject voor bilaterale klachten. Het CBL is hier overigens geen voorstander van. Gezien de uitkomsten van de pilot ziet deze brancheverenigingen geen noodzaak om een dergelijk onafhankelijk loket op te tuigen; ook omdat de betreffende brancheorganisatie waarvan een of meerdere leden klagen over een handelspraktijk, deze klachten laagdrempelig en anoniem kan inventariseren.
- Anders dan bij de pilot in de mode, textiel en schoeisel sector vindt geschillenbeslechting in de pilot van de agrofoodsector plaats door de stuurgroep (die de verschillende belangen vertegenwoordigt). Met name FNLI ervaart de geschillenbeslechting momenteel nog als niet 'robuust', en pleit voor een meer onafhankelijke vorm/procedure ervan, buiten de stuurgroep om. Het CBL kijkt hier anders tegenaan, en is geen voorstander van onafhankelijke geschillenbeslechting. Een dergelijke autoriteit leidt tot extra bureaucratie en lost - gezien de ervaringen met de pilot waarin zich geen enkele officiële klacht heeft voorgedaan - een niet bestaand probleem op.
- Verbreden van de pilot naar alle andere sectoren buiten agrofood. De pilot gaat nu alleen over de agrofoodketen, maar ook in andere ketens zijn eerlijke handelspraktijken mogelijk in het gedrang. Hier ligt een rol weggelegd voor VNO-NCW.

Tot slot blijkt een belangrijk punt het betrekken van bedrijven bij de gedragscode. Dit blijkt moeilijker dan gedacht. Waar het hierbij in de kern om draait, is een continue afweging tussen het zo laagdrempelig mogelijk houden van registratie en de daadwerkelijke verbondenheid van een bedrijf (de commitment) aan de gedragscode. Deze verbondenheid is groter bij het actief registreren door een individueel bedrijf, omdat het bedrijf zich bewust wordt van de (procedurele) verplichtingen die registratie met zich meebrengt. En een grotere verbondenheid met de gedragscode leidt tot verantwoorder optreden. Aan de andere kant vormen juist het actief registreren en de bijbehorende verplichtingen een drempel voor (met name kleine) bedrijven om zich aan de gedragscode te verbinden. Het vinden van de juiste balans tussen een laagdrempelige registratie teneinde zoveel mogelijk bedrijven aan te laten haken bij de gedragscode en de daadwerkelijke verbondenheid van bedrijven aan de gedragscode is lastig, maar wordt als essentieel ervaren voor het vervolg van de pilot.

3.2 Sector mode, textiel en schoeisel

a. Aantal ondernemingen gebonden aan de gedragscode

Er hebben zich geen bedrijven geregistreerd voor deelname aan de pilot. Dat komt omdat het opstellen van een gedragscode en eigen geschilbeslechtingssysteem, evenals het oprichten van een stichting veel tijd in beslag nam, evenals het ontwikkelen en vormgeven van een website. Deze website is noodzakelijk, omdat het bedrijven informeert over de gedragscode en het ze de gelegenheid geeft te toetsen of er sprake is van een eerlijke dan wel oneerlijke handelspraktijk. Bovendien kunnen bedrijven zich via de website registreren en zich hiermee verbinden aan de gedragscode. Anders dan de agrofoodsector die maximale aansluiting heeft gezocht bij het Europese *Supply Chain Initiative*, kon de sector mode, textiel en schoeisel met hun pilot niet aansluiten bij een reeds bestaande (Europese) infrastructuur. Er was daardoor veel tijd gemoeid met de ontwikkeling van een nieuw zelfregulerend instrumentarium (ofwel: de gedragscode), specifiek gericht op de sector mode, textiel en schoeisel. Van dit instrumentarium is een digitale beslisboom afgeleid, die bedrijven kunnen gebruiken om na te gaan of er een oneerlijke handelspraktijk is (bijvoorbeeld machtsmisbruik door één van de partijen). Ook het realiseren van de benodigde (infra)structuur vroeg veel aandacht, en dit alles tezamen droeg eraan bij dat de laatste fase van de pilot, de registratie van bedrijven, niet

haalbaar was in de vooropgezette termijn van de pilot. Aan het actief uitrollen van de pilot, en 'werven' en stimuleren van leden om zich laten registreren is de branche daarom niet toegekomen.

b. Duidelijkheid van de normen

De gedragscode vond zijn concretisering in een normatief kader voor eerlijke handelspraktijken in de sector, waaraan de brancheorganisaties gezamenlijk hebben gewerkt. Inzet hierbij was een kader dat voldoende duidelijk en concreet is en waarmee niet alleen de grote ondernemer, maar ook de kleine uit de voeten kan. De gedragscode is vervolgens door de brancheorganisaties met de achterban gedeeld. Ondernemers herkenden hierin al dan niet een bestaande handelspraktijk met een duidelijk normenkader, maar het is niet te beoordelen of de normen voldoende duidelijk en concreet zijn. Temeer omdat het 'kwalitatieve' normen zijn. Zo moet bijvoorbeeld in de praktijk bij de beoordeling van een geschil nadere duiding worden gegeven aan wat precies wordt verstaan onder de term 'machtsmisbruik'. Het eerdergenoemde instrumentarium met de beslisboom als afgeleide is een verdere, concrete uitwerking van het normenkader, zie www.eerlijkehandelspraktijk.nl.

c. Mate van geschillen oplossen in goed overleg

Er zijn geen bedrijven die zich hebben geregistreerd en dus hebben verbonden aan de gedragscode. Daarom kan er officieel niet van geschillen worden gesproken. Wel heeft zich een geschil aangediend dat in de geest van de pilot - dat wil zeggen: 'in goed overleg' - is opgelost (voor details: zie de brieven van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer, 2014 en 2015; zie ook Tekstbox 3.1). Ondanks de crisisjaren hebben de branches in vergelijking met voorheen geen signalen gehad dat betalingstermijnen eenzijdig werden opgerekt of dat van leveranciers werd verwacht dat ze meer bij zouden dragen aan marktinspanningen van bedrijven, waarbij de leveranciers voor een voldongen feit werden gesteld. Juist in een crisisperiode, zo is het gevoel van de brancheorganisaties, zouden die signalen wel worden verwacht. Dat dit niet het geval is geweest, is voor de stuurgroep een indicatie van verbeterde verhoudingen tussen leveranciers en afnemers. Dat neemt echter niet weg dat in de toekomst zich opnieuw geschillen kunnen voordoen.[12] Daarom hebben de brancheorganisaties in gezamenlijk overleg besloten dat het ontwikkelde normenkader en het instrumentarium, inclusief geschilbeslechting, blijven bestaan.

Tekstbox 3.1 Het in goed overleg oplossen van een geschil - voorbeeld uit de praktijk

Een Nederlands warenhuis organiseerde in het voorjaar van 2014 een leveranciersbijeenkomst waarop het individuele voorstellen deed aan zijn 50 grootste leveranciers. Enkele leveranciers hadden klachten over de voorstellen, omdat het volgens hen een overtreding van de gedragscode eerlijke handelspraktijken betrof. Volgens VIVO en MODINT vroeg het warenhuis onder meer bijdragen van de leveranciers voor marketinginspanningen van het warenhuis, en zou het warenhuis kortingen op leveranties bedingen met terugwerkende kracht. Beide brancheorganisaties hebben contact opgenomen met de brancheorganisatie waar het warenhuis lid van was, en verwezen hierbij naar de gedragscode die deze brancheorganisaties met elkaar zijn overeengekomen. Het warenhuis liet vervolgens weten dat er naar zijn mening geen oneerlijke handelspraktijken waren. Het betrof volgens het warenhuis geen aan leveranciers opgelegde besluiten, maar individuele voorstellen waar een verplichting van het warenhuis tegenover stond. Leveranciers die zich desalniettemin benadeeld voelden, werden opgeroepen via hun brancheorganisatie een klacht kenbaar te maken. Een tweetal leveranciers heeft dan ook contact opgenomen met hun brancheorganisatie over deze gedragingen van het warenhuis. Vervolgens hebben nadere individuele gesprekken plaatsgevonden tussen het warenhuis en zijn leveranciers. Deze gesprekken hebben tot een voor beide partijen bevredigend resultaat geleid op basis waarvan samenwerking werd voortgezet.

[12] De ervaring van de stuurgroep dat er tijdens de pilot maar weinig mistanden omtrent eerlijke handelspraktijken naar voren zijn gekomen, lijkt met de huidige berichtgeving rond faillissementen van een warenhuis en schoenenketen door de actualiteit te zijn achterhaald. De stuurgroep pleit ervoor de discussie zuiver te houden, en benadrukt dat deze actuele zaken veel verder reiken dan oneerlijke handelspraktijken en raken aan insolventiewetgeving.

d. Effectiviteit van de geschillenbeslechting

Er zijn geen bedrijven die zich verbonden hebben aan de gedragscode, en er zijn dus ook geen officiële geschillen geweest. Het is dus niet te beoordelen of de effectiviteit van geschillenbeslechting beter is dan voor de pilot.

e. Toegevoegde waarde van pilot

De drie belangrijkste zaken die de pilot volgens de stuurgroep heeft toegevoegd aan de bestaande handelspraktijk in de sector zijn:

- een gedeeld normenkader gegoten in de vorm van een gedragscode, waarvan het belang en de inhoud door de ondernemers wordt gedeeld
- een geschilbeslechtingssysteem via bindend advies en
- de mogelijkheid tot anoniem klagen. Dit verlaagt de drempel die sommige ondernemers kunnen ervaren bij het aankaarten van geschillen over contracten.

Bedrijven lijken zich meer bewust van mogelijke (on)eerlijke handelspraktijken dan voorheen. Voorafgaand aan de pilot kwamen er bij sommige brancheorganisaties met enige regelmaat berichten van ondernemers binnen over vermeende oneerlijke handelspraktijken. Sinds het begin van de pilot zijn dergelijke berichten niet ontvangen. Ondanks de economische crisis die veel bedrijven in deze sector vaak onder grote economische druk plaatsten, zijn er geen signalen ontvangen van het eenzijdig afwentelen van negatieve financiële gevolgen op één partij.[13] Maar of dat door de pilot komt, valt niet te zeggen. Correlatie en causaliteit zijn twee verschillende begrippen. Het instellen van de pilot en de afname van klachten zijn twee verschijnselen die zich tegelijkertijd voordoen, maar dit op zichzelf bewijst nog niet dat het ene verschijnsel het andere veroorzaakt.

Andere mogelijke oorzaken die de stuurgroep aangaf zijn de veranderende markt met andere bedrijfsmodellen (zo hebben e-commercebedrijven een fundamenteel ander bedrijfsmodel dan de klassieke retail, en maakt het omnichannel-businessmodel opmars), de verdere horizontale en verticale samenwerking tussen ondernemers in de sector,[14] en de algemene tendens dat door toenemende transparantie er in Nederland meer oog is voor eerlijke handelspraktijken.

Benadrukt werd dat de gedragscode beide kanten op werkt. Dus niet alleen beschermt hij producenten/leveranciers tegen oneerlijke handelspraktijken door bedrijven, maar andersom werkt het evenzo. Dat zie je bijvoorbeeld bij het onderdeel ‘risicoverdeling’. Soms komt het risico voor rekening van de retail, soms voor rekening van de leverancier/inkoper. De gedragscode spreekt van oneerlijke handelspraktijken wanneer het risico onrechtmatig wordt verlegd naar andere partijen - ongeacht welke. Daarmee is het een evenwichtig instrument, zo laten de verschillende geïnterviewden weten.

Aandachtspunten zijn er ook. Zo is anoniem klagen weliswaar mogelijk, maar is het juridisch niet mogelijk om anoniem een eventuele schadevergoeding te eisen. Ook zijn bepaalde sectoren bewust uitgesloten van de pilot, zoals de transportsector. Vanzelfsprekend spelen ondernemers in deze sector ook een rol. Omgekeerd geldt dat veel bedrijven in de sector mode, textiel en schoeisel meer goederen verhandelen dan louter mode, textiel en schoeisel. Al deze andere producten zijn echter uitgesloten van de gedragscode. Ook zijn niet-Nederlandse partijen uitgesloten, evenals eventuele vraagstukken rond franchise. Dit verdient aandacht in het vervolg op de pilot.

[13] Dit werd door één geïnterviewde vanuit de leverancierszijde als volgt omschreven: ‘Vandaag de dag worden de problemen niet meer opgelost door druk uit te oefenen op de leveranciers. Vroeger daarentegen waren ze een knop waar je aan kon draaien als je meer *liquidity* nodig had, maar die tijden zijn voorbij.’

[14] Horizontale samenwerking: samenwerking tussen bedrijven uit een of verschillende sectoren die in dezelfde productieketen actief zijn. Verticale samenwerking beslaat verschillende niveaus in de keten, bijvoorbeeld tussen een inkopende organisatie en een leverancier.

f. Samenwerking in de stuurgroep

In de eerste helft van 2014 is de stuurgroep vier tot zes keer fysiek bij elkaar geweest, met daarnaast veelvuldig telefonisch en emailcontact. Vanaf de tweede helft van 2014 kwam de stuurgroep ook samen, maar vaak ad hoc. Dat wil zeggen, de betrokken brancheorganisaties hebben geregeld overleg gehad met elkaar over allerlei zaken, en tijdens deze bijeenkomsten kwamen ook de pilot en de gedragscode ter sprake. De samenwerking in de stuurgroep verliep en verloopt goed en harmonieus.

g. Mogelijk vervolg op de pilot

De stuurgroep is gezamenlijk van mening dat de pilot kan worden afgesloten. De code werkt naar mening van de stuurgroep, al was het slechts louterend. Het fenomeen van het eenzijdig opdringen van besluiten, zoals financiële bepalingen, lijkt te zijn opgelost. Er bestaat weliswaar een correlatie tussen de pilot en het feit dat het probleem zich niet meer lijkt voor te doen, maar of dit verband ook causaal is, is niet te zeggen. Op het moment dat er, om wat voor reden dan ook, geen klachten zijn, heeft de pilot minder prioriteit.

De stuurgroep wil de infrastructuur van de pilot - dat wil zeggen, de website en de gedragscode zelf - voort laten bestaan om deze op ieder moment te kunnen activeren indien veranderende verhoudingen in de markt hierom vragen. Partijen in de stuurgroep hebben onderling afgesproken dat zij hun leden bij eventuele toekomstige geschillen adviseren het ontwikkelde instrumentarium in te zetten voor het beslechten van die geschillen.

De stuurgroep stelt verder voor om de mogelijkheid te bekijken één gedragscode voor heel BV Nederland op te tuigen, vergelijkbaar met de franchisecode waar nu aan wordt gewerkt. Een andere optie die werd aangedragen was om - vergelijkbaar met de Europese *Supply Chain Initiative* - een gedragscode op Europees niveau te formuleren. De huidige gedragscode die is opgesteld als onderdeel van de pilot vormt hiertoe een goede basis.

4 Conclusies en samenvatting

Om eerlijke handelspraktijken te bevorderen, is er in twee sectoren - namelijk die van agrofood en die van mode, textiel en schoeisel - gewerkt aan het opstellen en implementeren van een gedragscode met mogelijkheden voor geschillenbeslechting. Binnen elk van de twee sectoren is dit concreet opgepakt in de vorm van een pilot, wat leidde tot een pilot 'Gedragscode eerlijke handelspraktijken agrofoodsector' en een pilot 'Gedragscode eerlijke handelspraktijken voor de sector mode, textiel en schoeisel'. Twee stuurgroepen, bestaande uit vertegenwoordigers van brancheorganisaties in de desbetreffende sector, hebben de taak op zich genomen deze pilots op te zetten en uit te voeren. Het ministerie van EZ heeft dit proces gefaciliteerd.

Dit rapport bevat de quick-scanevaluatie van de twee pilots, en is hoofdzakelijk gebaseerd op de ervaringen van de twee stuurgroepen, waardoor de evaluatie als perceptieonderzoek kan worden gekwalificeerd. Daarnaast is relevante literatuur bestudeerd en zijn betrokken medewerkers van het ministerie van EZ bevraagd om de beleidsmatige ervaringen, context, en facilitering te duiden. Daarmee is het een quick-scanevaluatie geworden; het bevragen van de doelgroepen voor wie de gedragscode is bestemd - namelijk ondernemingen in de agrofoodsector en in de sector mode, textiel en schoeisel - naar hún ervaringen met de pilot heeft niet plaatsgevonden. Aanvankelijk zou dit mogelijk wel zijn gebeurd, en zou de stuurgroep zelf deze evaluatie uitvoeren, waarbij de optie van een enquête onder ondernemingen (de doelgroep) tot de mogelijkheden behoorde (Ministerie van EZ, 2015). Later is evenwel besloten om tot een quick scan over te gaan en heeft het ministerie van EZ aan LEI Wageningen UR gevraagd deze uit te voeren.

Dit betekent dat deze studie eerder indicatief dan volledig sluitend is. Het geeft geen pasklare antwoorden op vragen over, bijvoorbeeld, de bekendheid van de pilots onder ondernemingen, de preventieve werking die uitgaat van de gedragscode zoals ervaren door ondernemingen, of de bijdrage die de pilot heeft geleverd aan een mogelijke verbetering van het goede vertrouwen tussen afnemer en leverancier.[15]

Dat neemt echter niet weg dat deze quick scan, en in het bijzonder de perceptie van betrokkenen, een aantal resultaten en inzichten heeft opgeleverd:

- Bij beide pilots zijn geen klachtenmeldingen geweest, maar onduidelijk is of dit het gevolg van de gedragscode is. Een oorzakelijk verband tussen het uitblijven van klachten en de uitvoering van de pilots is, met andere woorden, niet aangetoond. Achter het uitblijven van klachten kunnen namelijk meerderere redenen schuil gaan, bijvoorbeeld angst om te klagen (vanwege mogelijke consequenties) of het daadwerkelijk ontbreken van klachten. De redenen kunnen dus uiteenlopen, maar dit laat onverlet dat de gedragscode partijen 'stimuleert' om bij klachten en geschillen er in onderling overleg zelf uit te komen. In de pilot van de sector mode, textiel en schoeisel heeft zich een concreet voorbeeld voorgedaan waarbij een geschil op een dergelijke manier is opgelost (zie Tekstbox 3.1 in paragraaf 3.2).
- Vergelijken we de twee pilots met elkaar, dan valt een paar zaken op.
  - De sector agrofood heeft meer activiteiten ontplooid voor het verbinden van bedrijven aan de gedragscode dan de sector mode, textiel en schoeisel. Het gaat hierbij om zaken als actieve communicatie vanuit de brancheorganisaties naar de leden toe over de pilot, via artikelen en columns in vakbladen, en voorlichtingsbijeenkomsten. De agrofoodsector kon deze activiteiten ontwikkelen omdat ze aansluiting hadden bij het *Europese Supply Chain Initiative*, waardoor de sector gebruik kon maken van reeds bestaande infrastructuur - een voordeel die de sector mode, textiel en schoeisel niet had. Daarnaast blijkt dat er vanuit de Tweede Kamer meer aandacht is

[15] LTO Nederland noemde in dit verband dat voorafgaand aan de pilot een nulmeting en deze herhalen na twee jaar (na afloop van de pilot) hen meer inzicht zou hebben verschaft in de toegevoegde waarde van de pilot.

voor (de voortgang van de pilot in) de agrofoodsector dan voor (die van) de sector mode, textiel en schoeisel.
  - Een ander verschil tussen de twee pilots is dat er binnen de sector mode, textiel en schoeisel onafhankelijke geschillenbeslechting is, terwijl bij het beslechten van gebundelde geschillen binnen de agrofoodsector de stuurgroep een leidende rol vervult. De pilot heeft niet aangetoond welke vorm van geschillenbeslechting voorkeur geniet, omdat er geen klachtenmeldingen zijn geweest. Binnen de stuurgroep agrofood zijn de meningen verdeeld over het al dan niet instellen van onafhankelijke geschillenbeslechting.
  - Binnen de stuurgroep van de agrofoodsector pleiten CBL en FNLI voor het definitief maken van de pilot. LTO Nederland is niet tegen een vervolg op de pilot - dat er 10 beginselen zijn, vindt ze goed - maar bij een mogelijk vervolg neemt ze geen plaats meer in de stuurgroep. Het advies vanuit de sector mode, textiel en schoeisel luidt het tegenovergestelde. Daar is de urgentie voor een gedragscode momenteel minder. De stuurgroep is dan ook voorstander van het in de ijskast zetten van de huidige pilot en op afroep beschikbaar stellen bij advies van de brancheorganisaties. Aangezien de gedragscode op veel productcategorieën en sectoren, zoals transport, niet van toepassing is, is het de wens van de sector een gedragscode te ontwikkelen voor heel BV Nederland – zie laatste bullet. De stuurgroep wijst er overigens wel op dat, nu de gedragscode is gerealiseerd, de brancheorganisaties hun leden bij eventuele toekomstige geschillen zullen wijzen op deze code.
  - Tussen de leden van de stuurgroep mode, textiel en schoeisel bestond onderlinge overeenstemming over de uitkomsten van de pilot en eventuele verbeterpunten, terwijl de verschillende leden van de stuurgroep agrofood op sommige onderwerpen - met name over onafhankelijke geschillenbeslechting en de mogelijkheid voor het realiseren van een onafhankelijk loket waar bedrijven klachten anoniem kunnen melden - van mening verschilden.
- De twee stuurgroepen zijn geen voorstander van extra wet- en regelgeving. De pilots bieden daar geen aanleiding toe, en volgens hen is er in EU-lidstaten waar wél wet- en regelgeving is op dit terrein geen enkel lichtend voorbeeld bekend dat navolging verdient (voor gedetailleerde informatie over de bestrijding van oneerlijke handelspraktijken tussen ondernemingen in de voedselvoorzieningsketen op EU-niveau, zie EC, 2016). Want wet- en regelgeving is één kant van de medaille, de handhaving ervan de andere. Oftewel: het doel van wet- en regelgeving wordt zonder handhaving niet bereikt.
- De rol van het ministerie van EZ was gedurende de pilots op afstand. Idee hierachter is dat de gedragscode gedragen moet worden door de belanghebbende partijen. Tegelijkertijd wordt de rol die het ministerie speelt vanuit de stuurgroepen als belangrijk ervaren.
- Beide stuurgroepen benadrukken dat naar hun idee de gedragscode een louterende werking heeft. De ervaring is namelijk dat de gedragscode bedrijven bewuster heeft gemaakt van (on)eerlijke handelspraktijken. Het gevolg is dat bedrijven voorzichtiger zijn geworden, ze schenken nu meer aandacht aan eerlijke handelspraktijken dan voorheen. Registratie schept een verplichting en kan leiden tot een verantwoord(er) optreden bij bedrijven.
- Beide stuurgroepen suggereren om de gedragscode verder uit te rollen naar andere sectoren in de Nederlandse economie. Niet alleen in de agrofoodsector of de sector mode, textiel en schoeisel kunnen ondernemingen worden geconfronteerd met oneerlijke handelspraktijken. Het probleem kan zich voordoen in alle economische sectoren.

Literatuur

Baarsma, B. en N. Rosenboom, 2013. *Oneerlijke handelspraktijken. Voldoet bestaande (zelf)regulering?* Amsterdam, SEO Economisch Onderzoek, i.o.v. ministerie van Economische Zaken.

EC, 2016. *Verslag van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad over oneerlijke Handelspraktijken tussen Ondernemingen in de Voedselvoorzieningsketen.* Brussel, Europese Commissie, COM(2016) 32 final.

Kamervragen vergaderjaar 2012-2013. Aanhangsel van de Handelingen, nr 438, Den Haag.

Ministerie van EZ, 2009. Brief van de Minister aan de Tweede Kamer. 17 december 2009 (32 123 XIII), Den Haag.

Ministerie van EZ, 2010. Brief van de Minister aan de Tweede Kamer. 7 oktober 2010 (32 500 XIII), Den Haag.

Ministerie van EZ, 2014. *Eerste bevindingen pilots gedragscode eerlijke handelspraktijken.* Brief aan de Tweede Kamer, 6 juni 2014, Den Haag.

Ministerie van EZ, 2015. *Voortgangsrapportage pilots gedragscode eerlijke handelspraktijken.* Brief aan de Tweede Kamer, 11 maart 2015, Den Haag.

Zeijden, P.Th. van der, F. Pleijster, C. van Essen en J. Snoei, 2009. *De Aard en Omvang van Inkoopmacht. Onderzoek naar de Perceptie van Leveranciers.* Zoetermeer, EIM.

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

Report
LEI 2016-022

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is ‘To explore the potential of nature to improve the quality of life’. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore the potential of nature to improve the quality of life

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

REPORT
LEI 2016-022
ISBN 978-94-6257-729-9

LEI Wageningen UR is een onafhankelijk, internationaal toonaangevend, sociaaleconomisch onderzoeksinstituut. De unieke data, modellen en kennis van het LEI bieden opdrachtgevers op vernieuwende wijze inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming, en dragen uiteindelijk bij aan een duurzamere wereld. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation van de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.